2. Головатий М. Мобілізація політична [Текст] / М. Головатий // Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка]. – К.: МАУП, 2005. – 792 с.

3. Голдстоун Д. Теории революции четвертого поколения [Текст] / Д. Голдстоун // Логос. – № 5(56). – 2006. – С. 58103.

4. Мотиви політичні [Текст] // Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів . – К.: Генеза, 1997. – 400 с.

5. Політичний протест [Текст] // Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ І-ІV рівнів акредитації / [за наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми В. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. – 779 с.

Дмитренко С. П. *Мотивационные и мобилизационные аспекты политического протеста.*

В статье проанализированы особенности политичесского протеста с точки зрения психологичесского подхода, теории относительной депривации и теории рационального выбора. Указано, что индивидуумы которые принимают участие в политеском протесте находят мотивацию и обычно рекрутируются через уже существующие социальные общности или социальные группы к которым они принадлежат. Отмечено, что под политичесской мобилизацией принято понимать комплекс средств которые обеспечивают готовность политических сил к конкретным общественно–политическим действиям, акциям политической борьбы. Наиболее эффективная мобилизация возможна в группах где есть активный авангард, который одновременно выступает и инициатором идей, действий самой группы и комуникатором с другими протестными группами, которые уже присоединились к акциям протеста, или могут, либо склонны к ним присоединиться.

Ключевые слова: политическая мотивация, политичесская мобилизация, политичесский протест.

Dmytrenko S. *Motivational and Mobilizational Aspects of Political Protest*

The article analyses peculiarities of political protest in terms of psychological aspect, relative deprivation theory and rational choice theory. The author underlines that persons participating political protest, find their motivation in and recruit through already existing social communities and social groups such persons belong to. It was mentioned that political mobilization is the complex of measures ensuring the readiness of political forces for certain socio-political action and political struggle. The most effective mobilization occurs in groups with active vanguard which is either suggests ideas and organizes group's activity or communicates with the other protest groups that have already participated in, are able to or are inclined to participate in political protests.

Keywords: political motivation, political mobilization, political protest.

УДК 329-055.2

Карнаух А. А., Левінська З. С.

ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

У статті досліджено зміст поняття жіночого руху, виокремлено різноманітні типи жіночого руху, а також основні проблеми і перспективи українського жіночого руху в політичному житті.

*Ключові слова**:** жіночий рух, суфражизм, фемінізм, феміністична політика, жіночі організації.*

Актуальність проблематики дослідження жіночого руху полягає в тому, що жіночий рух в Україні і за її межами, його вплив на процеси державотворення на всіх стадіях розвитку був і залишається явищем достатньо проблемним як у владному середовищі, так і в наукових колах, оскільки ефективність діяльності державно-політичних структур залежить

значною мірою від активності і дій громадських організацій, які включають у себе й жіночі об'єднання.

Метою статті є визначення, становлення та дослідження поняття «жіночого руху».

Виклад основного матеріалу. Права жінок на рівні з чоловічими у сучасному вимірі сприймаються суспільством як належне, але так було далеко не завжди. Нерівність чоловіків і жінок є найдавнішою проблемою людства. Не обминула вона, на жаль, і Україну. Історично склалося так, що жінка у суспільному, громадському та політичному житті обмежена певними рамками родинних відносин, сімейного побуту, тому будь-яка діяльність для неї стає майже недоступною. Водночас слід вказати на те, що активність жіночих рухів і організацій забезпечують поліпшення становища жінок, утверджують їх гендерну рівноправність у суспільному середовищі. Саме у визначенні і вдосконаленні цих інтересів полягають основні ідеї і постулати жіночих рухів.

Ступінь наукової розробки – вітчизняна політична наука напрацювала значну кількість публікацій, видань та монографій, присвячених питанню жіночих рухів. Однією з найвагоміших праць з історії жіночого руху України є монографія Л. Смоляр «Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX ст. – поч. XX ст. Сторінки історії»[1], яка досліджує ідеологію жіночого руху Наддніпрянщини та України в цілому. Дослідженнями українських жіночих рухів активно займались такі науковці (діаспори): М. Богачевська-Хом'як, І. Книш, О. Маланчук-Рибак, І. Павликовська, Б. Савчук та інші. Проблемам та перспективам участі українського жіночого руху в політичному житті приділяють увагу у своїх дослідженнях І. Грабовська, В. Зленко, А. Комарова, В. Костецький, Л. Лобанова, М. Орлик та інші дослідники. Проблематика жіночого питання в політиці знаходить своє відображення у багатьох дисертаційних дослідженнях. Окремо слід виділити працю Лисенко А. І. «Дослідження становища жінок в українському суспільстві доби незалежності: джерелознавчий аналіз проблеми» [2, с. 22-28], в якій розглядається проблематика становища жінки у добу незалежності України. Також слід згадати наукову працю «Методологія досліджень жіночих об'єднань України» дослідниці О. Б. Ярош, присвячену аналізу жіночих об'єднань України [3, с. 538-542].

На підставі аналізу наукової літератури та різних джерел, можна стверджувати, що основними передумовами політичної активізації українського жіноцтва були:

1. Поширення в Україні західноєвропейських ідей романтизму та теорій прав людини, які зацікавили вітчизняних мислителів жіночими рухами і це сприяло утвердженню у суспільстві ідей емансипації жінки;
2. Поступове надання жінкам можливості здобувати освіту сприяло росту самосвідомості та активності жінок;
3. Боротьба жінок за надання їм громадянських та політичних прав. Отримання цих прав сприяли активізації жіноцтва в громадсько-політичних справах [4, с. 75-80].

Європейські та американські дослідники жіночих рухів зробили великий внесок у вивчення діяльності і становленні жінок у суспільстві. Сполучені Штати Америки найвідоміші у сфері феміністських традицій і досліджень. Американські жінки виступили проти поділу сфер впливу між чоловіком і жінкою та проголосили війну усталеним традиціям у суспільстві. Саме в Америці лідерки жіночих груп США схвалили «Декларацію про почуття», створену на основі «Декларації про незалежність». В ній зазначалося, що «всі чоловіки і жінки створені рівними», [5]. Серед праць з історії дослідження жіночих рухів в США слід особливо відзначити роботи Е. Еббот, М. Р. Берд, М. С. Берсон та ін.

Потрібно зазначити, що на становлення жіночого політичного руху вплинули буржуазні революції у Західній Європі, а також буржуазна ліберальна ідеологія. Утворення руху суфражисток в Англії, які боролися за надання їм виборчих прав на рівні із чоловіками, стало першим поштовхом до ліберального фемінізму. Отже, безпосередня мета суфражістських організацій у Великобританії – включення жінок у політичну систему на національному рівні. Тему суфражістських рухів англійських жінок у своїх працях розкривають також такі науковці як Р. Фулфорд, Д. Мітчелл, Б. Адамсон [6, с. 51-67].

Слід вказати на те, що жіночий рух був політично сформований вже наприкінці XIX ст. у багатьох країнах світу, в тому числі й у Німеччині. У цій країні виникають перші жіночі організації, які ставлять перед собою важливу мету – об'єднання жіночого руху задля боротьби за свої власні права і свободи.

Тривалий час відбувалась боротьба жінок за рівноправність. Незважаючи на те, що міжнародні і національні законодавчі акти займають позицію рівноправ'я між жінками і чоловіками, все ж на практиці жінки у повному обсязі не володіють всіма правами на відміну від чоловіків. Отже, споглядаємо суттєві протиріччя між новими потребами жінок та відсутністю умов для їх реалізації у суспільно-політичній сфері. На цьому фоні зростає політична свідомість жінок, їх більше не влаштовує нав'язаний їм стереотип соціально-побутових ролей у суспільстві. Вони хочуть досягти значно більшого завдяки надання їм політичної свободи. Відповіддю на всі ці протиріччя і є дослідження жіночого руху.

Для того, щоб відштовхуватись далі від поставлених проблем, потрібно насамперед дати визначення, що ж включає в себе поняття «жіночий рух». Це поняття досить об'ємне за своєю суттю і його визначення можна трактувати по-різному. У сучасній політології існує загальновизнане тлумачення цього терміну: жіночий рух – це різноманітність форм боротьби жінок за свої права. Це взаємодія і інтереси різних національних і міжнародних жіночих груп, об'єднаних спільною метою, єдиними духовно-культурними цінностями [7].

Зарубіжні дослідники визначають поняття «жіночий рух» як суспільно-політичну діяльність жінок, що характеризується особливостями їх економічного, громадянського та політичного положень у суспільстві. Жіночий рух знаходить своє вираження у діяльності організацій, які виникають з ціллю поліпшення жіночого статусу, боротьби за власні права.

Становлення та політизація жіноцтва викликана такими об'єктивними причинами: переосмисленням жінками свого становища у суспільстві, що поступово призводить до зміни потреб у різноманітних сферах діяльності жіноцтва; існуванням різних форм протиріч між правом жінок на рівноправ'я із чоловіками; дискримінацією жінок у різних сферах суспільного і політичного життя на протязі тривалого часу; ігноруванням з боку держави, а також політичними і громадськими об'єднаннями різних проблем та інтересів жіноцтва.

Слід зазначити, що жіночий рух – це рух жінок за людські і громадянські права, діяльність якого спрямована на розширення громадської діяльності жінок, їх культурно-освітньої діяльності, на захист прав і інтересів жінок як окремої політичної групи. Його метою є також розширення їх участі у політиці, сприяння входженню і долученню жіноцтва до владних структур [8, с. 7].

Принагідно, слід визначити те, що жіночий рух постав як організований політичний рух за соціально-політичні зміни в становищі жінок та отримав назву – фемінізм (від лат. femina – жінка). Даний термін має тривалу історію і сягає своїм корінням до революційних подій у Франції XVIII ст. А від XIX ст. за фемінізмом закріплюється значення жіночої емансипації, що трактується як рівноправ'я між чоловіком і жінкою [9, с. 563-580].

Відома дослідниця історії жіночого руху України Людмила Смоляр розмежовує поняття «фемінізм» і «жіночий рух». Вона зазначає, що термін «фемінізм» використовується для визначення ідеології або теорії, а «жіночий рух» – це організована діяльність, що саме реалізує феміністичні ідеї [10, с. 47-58]. Це розмежування є надзвичайно суттєвим з огляду на те, що досить часто фемінізм постає синонімом жіночого руху.

Серед науковців, що займались визначенням поняття «жіночого руху» слід згадати М. Богачевську-Хомяк. У своїй праці «Білим по білому. Жінки в громадському житті України: 1884 – 1939» [11] дослідниця запроваджує у наукове коло цікаве поняття «прагматичний фемінізм». Це поняття є досить характерним відносно українського жіноцтва, адже жінки України, на її думку, не стільки боролись за власні права, скільки займались вирішенням нагальних суспільних проблем.

Наразі фемінізм (на відміну від жіночого руху) – це не суто жіноча справа, це скоріше, ідеологічне явище, яке здатне трансформувати суспільну свідомість взагалі – як жінок, так і

чоловіків. Це своєрідна частина демократизації суспільства та його інтелектуальної думки [12, с. 128-135]. Своїм виникненням фемінізм завдячує довгим шляхом становлення жіночого руху, який почався з доказу необхідності наділення жінок політичними правами і свободами.

Жіночий рух на історичному етапі свого становлення переслідував різні цілі: від досягнення виборчого права жінками, забезпечення освіти на рівні із чоловіками, до збільшення кількості жінок, що займають гідний соціальний статус і високе положення у суспільстві. Простежуючи ґенезу зародження проблеми жіночої дискримінації, у жіночому русі виокремилось три основні напрями феміністичної політики:

- ліберальний, який орієнтується на головну стратегічну задачу – досягнення рівності між жінками і чоловіками без радикальної зміни патріархальної системи;

- радикальний, який веде боротьбу за кардинально-новий суспільний порядок, з відокремленням статусу жінок від чоловіків. Критикуються устрої суспільства, котрі зумовлюють нерівноправне, з позиції радикального фемінізму, становище жінки: сім'я, заміжжя, материнство тощо. З одного боку цей напрям сприяє підвищенню якості жіночої самосвідомості, а з іншого є джерелом небезпечних перебільшень радикального фемінізму, коли чоловіче пригноблюється та знищується;

- соціалістичний, який розглядає жіночу тему з позиції расового та класового домінування. Зі знищенням експлуатації має зникнути і дискримінація жінок. Пропагується повна сексуальна свобода жінки: вибір партнера, відмова від материнства та зняття усіх соціальних статевих відмінностей [13, с. 146-147].

Слід вказати на те, що досить ґрунтовно типологією жіночих рухів займались вітчизняні українські науковці. Серед них, слід згадати провідну дослідницю жіночого руху О. Маланчук-Рибак, яка виділяє такі ідеологічні течії жіночого руху: ліберальний фемінізм, соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм та соціально-християнський фемінізм.

Серед західних теоретиків, які досліджували теорії виникнення і типи жіночих рухів, варто окремо згадати П. Еліот та Н. Мендел. Вони виділяють такі групи жіночих рухів: *ліберальний* – усунення політичної та економічної залежності від чоловіків; забезпечення і гарантування свободи і можливості у вдосконаленні і отриманні освіти; введення законів, які б призводили до поліпшення статусу жінки; *ліберально-класичний* – орієнтація на зміну законів у політиці, що дискримінують права жінок; *елітарний лібералізм* – жінки повинні мати значні переваги, на відміну від чоловіків; *радикальний* – заперечує ідею рівності з чоловіками, наголошує про звільнення всіх пригноблених; *класичний марксистський* – досліджує пригнічення жінок як безпосередньо похідне від капіталізму, у якому жінка виступає власністю чоловіка [14, с. 48-49].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити такі **висновки**:

- поява жіночих рухів зумовлена багатьма причинами, в тому числі розвитком і становленням самого суспільства;

- у більшості цивілізованих країн світу політична рівність чоловіків і жінок закріплена в правових документах, що є беззаперечним досягненням діяльності жіночих рухів;

- одна з найважливіших заслуг жіночих рухів у політиці – створення різноманітних жіночих організацій та об'єднань;

- жіночий рух спрямований, перш за все, на організаційне об'єднання задля боротьби із супільними забобонами щодо жіночої статі, а також на доказову боротьбу з однобоким чоловічим ладом у суспільстві і політиці.

Використана література:

1. Смоляр Л. О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України друга пол. XIX – поч. XX ст. : сторінки історії [Текст] / Л. Л. Смоляр. – Одеса : «Астропринт», 1998. – 408 с.

2. Лисенко А. І. Дослідження становища жінок в українському суспільстві доби незалежності : джерелознавчий аналіз проблеми [Текст] / А. І. Лисенко // Гуманітарний вісник. Сер. : Історичні науки. – 2014. – Число 20, Вип. 4(2). – С. 22–28

3. Ярош О. Б. Методологія досліджень жіночих об'єднань України [Текст] / О. Б. Ярош // Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 9. – К. : Спілка юристів України, 2001. – С.538–542

4. Олійник Н. Ю. Особливості залученості жінок у громадсько-політичні процеси (середина XIX ст. – початок XX ст.) [Текст] / Н. Ю. Олійник // Гілея : «Науковий вісник». – 2013. № 72. – С. 75–80.

5. Політологічний енциклопедичний словник [Текст] / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : «Ґенеза», 2004. – 736 с.

6. Лабутина Т. П. Ранний феминизм в Англии [Текст] / Т. П. Лабутина // Вопросы истории. – 2001. № 8. С.51–67

7. Піча В. М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I–IV рівнів акредитації 2-е видання, виправлене і доповнене [Текст] / В. М. Піча, Н. М. Хома. – К. : «Каравела», Львів. «Новий світ – 2000», 2001. – 344 с.

8. Слободянюк Е. Політика – не жіноча справа? [Текст] / Е. Слободянюк // Нова політика – 1998. № 6. – с.7.

9. Тукаленко І. А. Лекція на тему : «Фемінізм як політичний рух та ідеологія» [Текст] / І. А. Тукаленко // Політологічний вісник : (збірник наукових праць) / Політологічний центр при Київському нац. ун-ті ім. Т. Шевченка. – Київ : «Вадекс», 2013. Вип. 71. – С. 563–580

10. Орлова Т. Фемінізм в Україні: проблема та історіографія [Текст] / Т. Орлова // Історичний журнал: Наукове громадсько-політичне видання. – 07/2009. № 4. – С. 47–58

11. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України : 1884 – 1939 [Текст] / М. Богачевська-Хомяк. – Київ : «Либідь», 1995. – 423 с.

12. Страшко Є. М. Історія українського фемінізму : науковий дискурс: збірник [Текст] / Є. М. Страшко, Н. М. Нагорна // Література та культура Полісся: збірник / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин : НДУ, 2006. – Вип. 32 : Сучасні тенденції вивчення спадщини М. Гоголя та проблеми історії, культури, мистецтва Полісся XVII – XX ст. – С. 128–135

13. Дичковська Г. О. Фемінізм, маскулізм, патерналізм : узгодження понятійно-термінологічних смислів та світоглядних пріоритетів [Текст] / Г. О. Дичковська // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. Наук. вісник : Зб. Наук. Праць / Нац. Пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 21. – С.146–147

14. Элиот П., Мендел Н. Теории феминизма [Текст] / П. Элиот, Н. Мендел // Гендерные исследования: феминистская методология в социальных науках / Под ред. Жеребкиной. Харьков : ХЦГИ, 1998. с. 15. Цит. По : Хрестоматия к курсу «Основы гендерных исследований» / Под ред. О. А. Ворониной. М. : МЦГИ / МВШСЭН, 2000. С.48–49

Карнаух А. А., Левинская З. С. *Женское движение как предмет исследования политической науки*

В статье исследовано содержание понятия женского движения, выделены различные типы женского движения, а также основные проблемы и перспективы украинского женского движения в политической жизни .

Ключевые слова: женское движение, суфражизм, феминизм, феминистическая политика, женские организации.

Karnaukh A., Levinskaya Z. *Women's Movement as a Subject of Study Political Science*

The paper studied the content of the concept of the women's movement , highlighted the different types of women's movement , as well as key problems and prospects of Ukrainian women's movement in the political life .

Keywords : women's movement , sufrazhizm , feminism , feminist politics, women's organizations .